

KUPIŠKĖNŲ MONOFTONGŲ PRIEGAIĐĖS

(Audicinis tyrinėjimas)

Eugenija Vytautė EIDUKAITIENĖ

Rytų aukštaičių monoftongų priegaidės klausimu jau yra susikaupe nemaža prieštarų minčių, todėl pribrendo reikalas jį patikrinti kruopštesniais audiciniais ir instrumentais eksperimentais.

Rytų aukštaičių monoftongų priegaidės skyrė, tyrinėjo ir aprašė A. Baranauskas, K. Jaunius, K. Būga¹. Jie nė kiek neabejojo tų priegaidžių realumu ir aiškumu. Nuomonės, kad priegaidės skiria visos lietuvių kalbos tarmės, laikėsi P. Skardžius, J. Gerulis, iš esmės ir A. Salys², nors jis bene pirmasis prabilo apie tam tikrą rytų aukštaičių priegaidžių neryškumą. Tačiau pamažu ši nuomonė pakeičiama kita: pokario metais beveik stichiškai įsigali mintis, kad rytų aukštaičiai ilgųjų monoftongų priegaidės yra suniveliavę, t. y. jas taria praktiškai visai vienodas. Ta pažiūra buvo labai paranki daugeliui mokytojų, nes nereikalavo jokių specialių pastangų ir lengvai pateisino jų pačių daromas klaidas, todėl greitai prigijo ir aukštaičių rytiečių mokyklose, ir dialektologiniuose tyrinėjimuose. Įsigalėjus požiūriui, kad rytiečių ilgųjų balsių *i', u', e', o'* ir dvibalsių *ie, uo* „senosios“ priegaidės nebeskiriamos, imta kirčiuotą ilgąjį skiemenį kalbinėje literatūroje žymėti viduriniu priegaidės ženklu³. Tai, žinoma, dar labiau įtvirtino „niveliacijos teoriją“, nes tyrinėtojams leido lengvai užrašinėti rytiečių tekstą, nė nekreipiant dėmesio į kirčiuotų ilgųjų balsių niuansus. Pagaliau buvo padaryta ir visiškai kategoriška išvada: „... šiaurės rytų Lietuvos dalyje [...] jokių priegaidžių čia nėra“⁴. Kiek nuosaikesnis yra „Lietuvių dialektologijos“ autorius, kuris atsargiai nurodo, kad „tvirtapradė priegaidė labai supanašėjo su tvirtagale“⁵.

Pastaruoju metu vėl pradėta daugiau domėtis rytų aukštaičių tarmės priegaidėmis: rašomi šia tema diplominiai darbai, skaitomi moksliniai pranešimai⁶ ir t. t. Daugely tų darbų vėl keliami ir įrodinėjama mintis, kad vis dėlto monoftongų priegaidės rytiečių šnektose nėra visai sutapusios. Apie tai rašyta ir lingvistiniuose žurnaluose⁷.

Šiame darbe, remiantis kupiškėnų tarmės faktų audicine analize, norima patikrinti, kuri iš tų dvejų hipotezių yra teisingesnė.

Kalbantis su tos šnektos atstovais, paaiškėja štai kas. Pirma, daugelis informantų, vos pradėjęs kalbą apie balsių priegaides, jų tarimą bei galimus skirtumus, iš karto pareiškia, kad jie jau mokykloje esą įtikinti, jog kupiškėnai priegaidžių neskyrė ir neskiria; antra, beveik visi tvirtina, kad esą sunku suvokti, gal būt, ir egzistuojantį

¹ А. Барановский. Заметки о литовском языке и словаре. СПб, 1898, с. 22–23; К. Явнис. Интонация гласных звуков. — В кн.: Грамматика литовского языка. Петроград, 1916, с. 44; К. Бūга. Lietuvių kalbos žodynas. K., 1924, p. 19.

² A. Salys. Priegaidės ir jų tarimas. — „Gimtoji kalba“, 1939, Nr. 6, p. 82–83.

³ Z. Zinkevičius. Dėl akūto ir cirkumflekso skyrimo rytų Lietuvos tarmėse. — „Baltistica“, X(1), 1974, p. 93–94.

⁴ J. Kazlauskas. Fonologinė kirčio raidos baltų kalbose interpretacija. — „Baltistica“, II(2), 1966, p. 119. Šią kategorišką išvadą bus lėmęs J. Kazlauskas įsitikinimas, kad aukštaičių kirtis yra dinaminis: pagal R. Jakobsono teoriją dinaminis kirtis yra nesuderinamas su priegaidžių sistema (plg. R. Jakobson. Selected Writings. Gravenhage, 1962, p. 22 ir kt.).

⁵ Z. Zinkevičius. Lietuvių dialektologija. V., 1966, p. 33.

⁶ Žr., pvz., A. Kazakevičiūtė. Rytų aukštaičių priegaidžių tyrimas. Dipl. d. V., 1971; B. Stundžia ir S. Valentas skaitė pranešimus universiteto studentų mokslinės konferencijose 1973 ir 1975 metais.

⁷ Plg. „Baltistica“, VIII(2), 1972; IX(2), 1973; X(2), 1974; XI(2), 1975.

skirtumą, pagaliau, trečia, daugelis į priegaides visai nekreipia dėmesio, pareikšdami, kad susikalbą ir taip. Išimties čia nesudaro nė mokytojai lituanistai⁸.

Senesnės kartos žmonės priegaidžių skirtumus gerai jaučia, bet nemoka jų paaiškinti ir, girdėdami tam tikras minimalias tik priegaidžių skiriamas poras, paprastai tvirtina, kad jiems esą labai aišku, paprasta, iš vaikystės taip išmokta, kad kitaip atitinkamų žodžių jie negali pasakyti. Tas pats išryškėja ir kalbantis su ikimokyklinio amžiaus vaikais, gyvenančiais kaime: jie tyrinėjamas žodžių poras ne tik greitai ir nesunkiai skiria, bet ir taria jas, ryškiai diferencijuodami tų žodžių balsių tarimo skirtumus. Tuo tarpu vaikai, patyrę „mokyklinę“ bendrinės tarties įtaką ir kiek primiršę tarmės garsų tarimą, silpniau betaria ir priegaides. Matyt, įsigalėjusi „teorija“ pirmiausia veikia mokytojų tarimą, o mokytojų tartis savo ruožtu daro įtaką moksleiviams.

Vien šie pastebėjimai leido susidaryti nuomonę, kad mažiau bendrinės kalbos paveiktų kupiškėnų kalboje ilgųjų monoftongų priegaidės turėtų būti išlikusios. Gal būt, mokykloje kupiškėnai savo specifinių priegaidžių atsisako kartu su kitomis savo tarmės ypatybėmis. Ši prielaida rodytų, kad, „ieškant“ kupiškėnų tarmėje priegaidžių, tikslingiausia būtų eksperimentuoti su mokyklos poveikio nepatyrusiais diktoriais bei auditoriais. Bet tokį „idealų“ eksperimentą praktiškai neįmanoma atlikti: pirma, daugelis senesnių kupiškėnų yra mažaraščiai arba beraščiai; antra, senų žmonių ir ikimokyklinio amžiaus vaikų dėmesys nėra pakankamai patvarus ir vargu, ar išlaikytų ilgesnį monotonišką eksperimentą; trečia, beveik neįmanoma surinkti nors kiek didesnę vyresnių žmonių auditoriją. Todėl norom nenorom teko pasirinkti mokinių auditoriją, tikintis, kad tam tikri priegaidžių pėdsakai bus išlikę ir jų kalboje ir kad ankstesnis patyrimas padės jiems išgirsti gerokai primirštus ir sunivelijuotus skirtumus. Dėl suprantamų priežasčių pasirinkti vyresniųjų klasių moki: paprastai jie būna atidesni ir ištvėringesni. Bijoti, kad mokykla galėjo „sustiprinti“ jų priegaides, nebuvo pagrindo: mokykloje tebeviešpatauja „priegaidžių niveliacijos“ koncepcija, ir todėl mokiniams balsių priegaidės yra tik grafiniai ženklai, nepervedantys jokios akustinės informacijos. Tas mokyklos poveikis pasirodė toks stiprus, kad kai kurie mokiniai, net gerai skyrę tik priegaidės diferencijuojamas minimalias poras, visai nesuprato, kad buvo tyrinėjamos priegaidžių ypatybės. Vienu žodžiu, tai, kad eksperimentuota su mokiniais, galėjo tik pabloginti, o ne pagerinti eksperimento rezultatus.

Pirmasis audicinis eksperimentas buvo atliktas 1974 m. gegužės 11 d. Skapiškio (Kupiškio r.) vidurinėje mokykloje su IX ir X klasių mokiniais.

Eksperimentui buvo pasirinktos aštuonios minimalios poros: *kū·šī* „kąsti“: *kū·šī* „kūsti, liesėti“, *kó·šē* „kóšė“: *kō·šē* „kōšė“, *sūr·dō* „sūdo (pvz., mėsa)“: *sūr·dō* „sūdo, inđo“, *šō·ki* „šókė“: *šō·ki* „šōki“, *akī·s*⁹ „akysė“: *akī·s* „į akis“, *ausī·s* „ausysė“: *ausī·s* „į ausis“, *duntī·s* „dantysė“: *duntī·s* „į dantis“, *pusnī·s* „pusnysė“: *pusnī·s* „į pusnis“.

⁸ Tokiam mokytojų nusistatymui tam tikros įtakos galėjo padaryti tvirtagalių ir tvirtapradžių *a, e* nebuvimas tarmėje: kirčiuotoje pozicijoje jie virsta pusilgiais *ɔ, a, ɛ*, pvz.: *sū.ko* „sąko“, *vā.da* „vėda“, *ė.žō.s* „ėžios“, *sė.ni.s* „sėnis“ ir savo prozodinėmis ypatybėmis veikiau primena tvirtapradžius, o ne tvirtagalius bendrinės kalbos balsius. Nemaža čia galėjo reikšti ir galūnių ilgųjų balsių virtimas pusilgiais balsiais, irgi nepanašiais į bendrinės kalbos tvirtagalius, pvz.: *gaidī.s* „gaidys“, *galvōs* „galvōs“ (žr. A. Jakulis. Kelios pastabos apie Panemunio šnektos balsių ilgumą. — „Kaltbotyra“, XXIV(1), 1972, p. 33–38).

⁹ Preliminariniai stebėjimai parodė, kad pastarosios formos nėra visai homoniminės.

Su kiekvienu šios poros žodžiu sugalvoti trumpi tiesioginiai sakiniai. Eksperimento metu jie buvo surašomi lentoje tokia tvarka (kairėje pusėje eina sakiniai su spėjama tvirtaprade priegaide (1), dešinėje – su tvirtagale priegaide (2): 1) *šuvā n. r. ėjō. kū·šī / vaikai pradē·jō. kū·šī*, 2) *tāvās pienu. kō·šē. / vā.rda bū.lbu. kō·šē.*, 3) *tāvās mās. sū·dō. / tāvū(i) raikā sū·dō.*, 4) *vī·rai grī·žō. šō·ki. / šō·ka grō·žū. šō·ki.*, 5) *mō.tō.s vē.lnās akī·s / leñda pā.tras akī·s*, 6) *skūmba giesma.s ausī·s / leñda plā.ukas ausī·s*, 7) *sē.nū(i) lū.ika duntī·s / sē.ni.s gō.vō. duntī·s*, 8) *vī·rai gū.li|ā pusnī·s / vī·rai dri.bō. pusnī·s*.

Užrašant sakinius, priegaidė nebuvo žymima, vartota tarmės atstovams prienama paprastoji, o ne fonetinė rašyba. Prieš pradėdant eksperimentą, mokiniai, kilę iš tiriamosios apylinkės, perskaito užrašytą tekstą keletą kartų, ypač akcentuodami kirčiuotąjį paskuti io žodžio skiemenį. Kai visi gerai įsiklauso, iš klasės parenkami tarmės garsus aiškiausiai tariantys diktoriai¹⁰. Jiems paduodami lapeliai su tais pačiais sakiniais, išdėstytais atsitiktine tvarka (t. y. pagal atsitiktinių skaičių lentelę¹¹). Pavyzdžiui, pentkajame lapelyje žodžių poros buvo taip išdėstytos: *kū·šī / kū·šī* (1–2), *kō·šē. / kō·šē.* (2-1), *sū·dō. / sū·dō.* (1–2), *šō·ki. / šō·ki.* (2-1), *akī·s / akī·s* (2-1), *ausī·s / ausī·s* (2–1), *duntī·s / duntī·s* (1–2), *pusnī·s / pusnī·s* (2–1). Įspėti sakinių tvarką, negirdint jokių skiriamųjų požymių, būtų neįmanoma.

Mokiniam išdalijama anketa, kurioje kiekvienas užsirašo pavardę, vardą, gimimo vietą, tėvo, motinos gimimo vietą, klasę ir datą, kada vyko eksperimentas.

Pradėjęs eksperimentą, tekstas lentoje paliekamas, o diktoriai, mintyje skaitydami visą sakinį, garsiai ištaria tik pabrauktąjį žodį, kartodamas jį 2–3 kartus. Auditorių uždavinys buvo nustatyti, kuriam iš dviejų alternatyvių sakinių priklauso pirmasis diktoriaus tariamas žodis ir kuriam antrasis, ir pažymėti tai specialioje lentelėje su sakiniais, surašytais pastovia tvarka (panašiai kaip ir lentoje). Baigus vienam diktoriai skaityti lapelyje užrašytus sakinius, tą patį tekstą pakartojo kitas. Suabejojus (taip atsitiko tik keletą kartų), buvo leista atsitiktinai pasirinkti vieną ir tik vieną atsakymo variantą.

Eksperimente dalyvavo visi (37) abiejų klasių mokiniai, bet statistiniam įvertinimui atrinkti tik tų 25 mokinių, kurių abu tėvai yra kupiškėnai, aktyviai vartojantys savo tarmę, atsakymai.

Atrinkus statistiniam įvertinimui tinkamų mokinių atsakymus, skaičiavome: bendrą atsakymų skaičių (n), teisingų atsakymų skaičių (n_1) ir teisingų atsakymų procentą (%)¹². Statistiškai vertinant rezultatus, laikytasi prielaidos, kad rezultatas, reikšmingai viršijantis atsitiktinio spėlioimo (t. y. 50%) ribą, rodo, jog auditoriai yra ne šiaip sau spėlioję, o girdėję tam tikrą akustinį skirtumą. Tam skirtumo reikšmingumui įvertinti pasinaudota vadinamuoju u kriterijumi, kuris parodo, ar skirtumas tarp realaus atpaži imo ir atsitiktinio spėlioimo yra reikšmingas, ar nereikšmingas¹³.

¹⁰ Tai nebuvo sunku padaryti, nes tiriamoji apylinkė autorei yra gimtoji ir daugelis mokinių šeimų jai yra pažįstamos.

¹¹ J. Kruopis. Matematinės statistikos pagrindai. V., 1971, p. 295; B. Ю. Урба х. Биометрические методы. М., 1964, с. 378 (5 lentelė).

¹² Visi duomenys apskaičiuoti Vilniaus universiteto Fonetikos laboratorijos elektronine klavišine skaičiavimo mašina „Iskra 12“.

¹³ B. Ю. Урба х. Биометрические методы. М., 1964. Apie u kriterijų žr. p. 166–171, apie intervalų apskaičiavimą – p. 131–133. φ randami VII lentelėje p. 380–382.

Mūsų eksperimentui geriausiai tiko formulė $u = |\varphi - \varphi_n| \sqrt{n}$, kur n yra bendrasis atsakymų skaičius (prabos tūris), φ – dydis, randamas lentelėje pagal „teorinį“ 50% dažnumą. Gautasis rezultatas lyginamas su šiomis kritinėmis reikšmėmis (u_p): $u_{05} = 1,96$ [95% tikimybė], $u_{01} = 2,58$ [99% tikimybė], $u_{001} = 3,29$ [99,9% tikimybė].

Jeigu gaunama $u < 1,96$, priimama nulinė hipotezė (H_0), reiškianti, kad tiriamieji reiškiniai atitinkamu požymiu nesiskiria. Jeigu gaunama $2,58 < u < 3,29$, nulinė hipotezė atmetama – tiriamieji reiškiniai skiriasi atitinkamu požymiu. Ir tikimybė, kad vėlesnių bandymų rezultatai atmes eksperimento išvadas, nebus didesnė, kaip atitinkamai 5,1 ar 0,1%.

Apie rezultatų reikšmingumą galima spręsti ir iš patikimumo intervalų. Jie apskaičiuojami pagal formulę $L_p = \varphi \pm \frac{u_p}{\sqrt{n}}$, kur φ – minėtas dydis, surandamas lentelėje, u_p – kritinė u kriterijaus reikšmė, n – bendras atsakymų skaičius. Pagal gautąjį rezultatą lentelėje galima rasti patikimumo intervalo ribas (mažiausią ir didžiausią reikšmę procentais). Jeigu žemutinė intervalo riba siekia 50%, tarp tiriamųjų reikšinių fonologinės opozicijos nėra, jei žemutinė intervalo riba žymiai didesnė už 50%, rezultatai reikšmingi, yra fonologinė opozicija. Tačiau patikimumo intervalas rodo iš esmės tą patį, kaip ir u kriterijus, todėl jo skaičiavimo rezultatai čia nepateikiami.

Atlikus visus skaičiavimus, gauti šie rezultatai (žr. 1 ir 2 lenteles).

1 lentelė

Atskirų minimalių porų tyrinėjimo rezultatai Skapiškio vidurinėje mokykloje (I eksperimentas)

Žodžių poros	n	%	$u \geq u_p$
<i>kū·šṭ / kū·šṭ</i>	123	86,2	8,97 > 3,29
<i>kó·še. / kō·še.</i>	123	55,3	1,17 < 1,96
<i>sú·dó. / sū·dó.</i>	125	70,4	4,69 > 3,29
<i>šó·ki. / šō·ki.</i>	123	81,3	7,49 > 3,29
<i>akí·s / akī·s</i>	123	66,7	3,77 > 3,29
<i>ausí·s / ausī·s</i>	124	72,6	5,21 > 3,29
<i>đuntí·s / duntī·s</i>	123	90,2	10,35 > 3,29
<i>pusní·s / pusnī·s</i>	123	62,6	2,82 > 2,58

2 lentelė

Atskirų balsių tyrinėjimo rezultatai Skapiškio vidurinėje mokykloje (I eksperimentas)

Balsiai		%	$u > u_p$
<i>ú· / ū·</i>	248	78,2	9,39 > 3,29
<i>ó· / õ·</i>	246	68,3	5,88 > 3,29
<i>/ ĩ·</i>	493	73,0	10,61 > 3,29

Tyrinėjimų duomenimis Skapiškio vidurinės mokyklos mokiniai neskyrė tik vienos minimalios poros – *kó·šę. / kō·šę.* Visais kitais atvejais gautieji rezultatai žymiai viršija kritinę reikšmę (dažniausiai 99,9% tikimybe). Vadinasi, nulinę hipotezę, teigiančią, kad kupiškenų monoftongai neturi priegaidžių, galima atmesti.

Kadangi jau pirmojo eksperimento metu kilo tam tikrų abejonių dėl vietininkų skiriamąjo požymio, tą patį eksperimentą pakartojome 1974 m. gruodžio mėnesį Skapiškio vidurinės mokyklos X ir XI klasėse ir Šimonių (Kupiškio r.) vidurinės mokyklos IX ir XI klasėse. Eksperimentas atliktas pagal tą pačią metodiką, kaip pirmasis, tik atsisakyta tam tikrų abejonių sukėlusiu inesyvo ir iliatyvo formų¹⁴. Šio eksperimento metu diktoriai perskaitė po dešimt lapelių, todėl prabos tūris padvigubėjo.

Šį kartą, be atsakymų, kiekvienas mokinys po eksperimento kontroliniame lape lyje turėjo paaiškinti, pagal kokias ypatybes nustatė, iš kurio sakinio buvo skaitomas tas ar kitas žodis.

Atlikus II eksperimentą, Skapiškyje¹⁵ gauti šie rezultatai (žr. 3 ir 4 lenteles).

3 lentelė

Atskirų žodžių tyrimo rezultatai (Skapiškis, II eksperimentas)

Žodžių poros		%	$u \geq u_p$
<i>kú·šĭ / kŭ·šĭ</i>	246	54,5	1,41 < 1,96
<i>kó·šę. / kō·šę.</i>	246	63,4	4,24 > 3,29
<i>sú·dō. / sŭ·dō.</i>	246	60,6	3,33 > 3,29
<i>šó·ki. / šō·ki.</i>	246	59,8	3,08 > 2,58

4 lentelė

Atskirų balsių tyrimo rezultatai (Skapiškis, II eksperimentas)

Balsiai		%	$u \geq u_p$
<i>ú / ŭ</i>	492	57,5	3,32 > 3,29
<i>ó / ô</i>	492	61,6	5,19 > 3,29

Kaip matyti, auditoriai neskyrė tik žodžių *kú·šĭ / kŭ·šĭ*.

Susumavę abiejų eksperimentų rezultatus Skapiškio vidurinėje mokykloje, gauname: *ú / ŭ* – 64,2% ($n=740$, $u=7,83 > 3,29$), *ó / ô* – 63,8% ($n=738$, $u=7,57 > 3,29$).

Šimonių vidurinėje mokykloje eksperimente dalyvavo 23 mokiniai (įvertinimui atrinkta 17). Gauti visai panašūs rezultatai (žr. 5 lentelę).

¹⁴ Sprendžiant iš mokinių reakcijos, kilo įtarimas, kad tos formos gali skirtis ne tik priegaidėmis, bet kitomis ypatybėmis (pvz., reliktiniu didesniu ar mažesniu galinio priebalsio minkštumu bei ilgumu).

¹⁵ II eksperimente dalyvavo 35 mokiniai. Statistiškai įvertinti beveik tą pačią, kaip ir I eksperimente, 25 mokinių atsakymai.

Atskirų balsių tyrimo rezultatai (Šimonys)

Balsiai	<i>n</i>		$u \geq u_p$
<i>ú / ū</i>	340	60,9	4,05 > 3,29
<i>ó / ô</i>	340	69,4	5,18 > 3,29

Susumavus visus rezultatus, Skapiškio vidurinėje mokykloje gauta 64,0% teisingų atsakymų ($n=1478$, $u=10,87 > 3,29$), Šimonyių – 65,1% ($n=680$, $u=7,97 > 3,29$). Kaip parodė *u* kriterijus, skirtumas tarp vienos ir kitos mokyklos rezultatų yra statistiškai nereikšmingas. Tad galima daryti išvadą: kupiškėnų tarmės atstovai skiria be konteksto tokias minimalias žodžių poras, kurias diferencijuoja tiktai priegaidės. Vadinasi, monoftongų priegaidės šioje tarmėje nėra visiškai nelygios. Žinoma, skirtumas nėra labai ryškus ir stabilus, bet vis dėlto tebeegzistuoja net jaunosios kartos kalboje.

Baigiant norėtuši trumpai aptarti mokinių pastabas, surašytas atlikus audicinį eksperimentą. Atsakymai smarkiai įvairavo, bet tam tikri požymiai vis dėlto kartojo gana dažnai. Iš pasikartojusių atsakymų gautume tokį vaizdą: 1) *kūrš / kūrš*¹⁶: a) *úr* – trumpas, stiprus, *-šf* trumpesni, kietesni; b) *ūr* – ilgas, iš pradžių stiprus, į galą silpnėjantis, *-šf* ilgesni, minkštesni; 2) *kóšę / kôšę*: a) *ó* – ilgas, tvirtas, smarkus; galūnė greičiau nutraukiama; b) *ô* – stipriai pabrėžiamas, tęsiamas, ilgas; galūnė patėsijama; 3) *súdo. / sūdo.*: a) *ú* – stiprus, ilgas; *-do.* – trumpesnis, staigiau nutraukiamas; b) *ūr* – ilgas, stiprus, tvirtas, tęsiamas; *-do.* – ilgas, patempiamas; 4) *šóki. / šôki.*: a) *ó* – tvirtas, trumpas, garsus, ilgas, smarkus; galūnės *i.* ilgesni, tęsiamas; b) *ô* – ilgas, stiprus, pabrėžiamas, tęsiamas, ryškus; galūnės *i.* trumpas, nutraukiamas.

Sprendžiant iš šių charakteristikų, galima teigti, kad cirkumfleksinius balsius auditoriai suvokė kaip ilgesnius, labiau nutęsiamus garsus, o akūtinius – kaip trumpesnius, „smarkesnius“ ir stipresnius garsus. Garsai ir skiemenys, einą po akūtinių skiemenų, būna striukesni, staigiau nutraukiami, negu po cirkumfleksinių (išsiskiria tik minimali pora *šóki. / šôki.*). Kaip matyti, šios charakteristikos menkai tepriemena mokykliniuose vadovėliuose duodamas akūto ir cirkumflekso charakteristikas. Kiek jos atspindi objektyvias akustines priegaidžių ypatybes, parodys instrumentiniai eksperimentai.

СЛОВОВЫЕ АКЦЕНТЫ КУПИШКЕНСКИХ (ВОСТОЧНО-ЛИТОВСКИХ) МОНОФТОНГОВ (Аудитивное исследование)

Резюме

В статье на основании аудитивного исследования, проведенного в средних школах Купишкского района, делается вывод, что оппозиция слоговых акцентов на купишкенских монофтонгах в основном сохранена.

¹⁶ Čia reikia turėti galvoje, kad mokiniams nieko nebuvo aiškinta, kokios yra tiriamųjų žodžių priegaidės ir kaip reikėtų pabrauktųjų žodžių garsus tarti. Antra, jų aiškinimai ne visada yra tos pačios reikšmės, kaip atitinkami lingvistiniai terminai, trečia, mokiniai dažniausiai kreipė dėmesį į šalutines žodžio garsų ypatybes, nurodinėjo ne pagrindinio, o galūnės balsio arba tolesnių priebalsių ypatybes.